

A szülői nevelés alapkérdései.

A nevelés számos tényezője között a legfontosabb az otthon és az iskola. Az otthon a természeti törvényen alapuló tekintély elvével, a vérség állandóan ható erejével, az anyai melegség felé repeső ártatlan gyermek szívével, az apai tekintélyt tisztelő értelmi felismeréssel; az iskola pedig a hivatásos nevelők személyi, értelmi és erkölcsi ráhatásával olyanná alakítják a gyermek egyéniségét, amilyent a céltudatos nevelés az otthon és iskola részéről mint legjobbat elérni szándékolhat.

A teremtés legnemesebb anyaga: az ember, a jövőndő fejlődés, alakulás alanya, mi magunk élő folytatása van a két fontos nevelő tényező kezében. Családok, nemzetek erkölcsi, szellemi világfelfogása, fejlődése, átalakulása, a művelődés magasba szárnyalása, vagy embertelen mélységbe zuhanása függ attól, hogy a család természetes levegője, az iskola céltudatos rendszere mivé és milyenné neveli a reábízott jövőndőt.

A kérdés nem új, de nem is elhasznált. Nem új nekünk, akik világnézetek tusájában eljutottunk a végletek koráig és tudjuk, hogy a történelem fény- és árnykorszakai az emberi, szellemi és lelki nemességének mértékével voltak mindig kapcsolatban. De *nem* is elhasznált és figyelemre *nem* méltó a kérdés, mert hittel hisszük, hogy a világot csak nemes anyagból, nemes szívvel és örökké értékes igazságokkal lehet újjáépíteni, vagy legalább is jelen színvonalán megtartani. Ezért fontos mindenkor ezzel a kérdéssel komolyan foglalkozni, az iskola és otthon között a közös összedolgozás aranyútját megkeresni, az elfogulatlan, magasabb távlatokban látó és néző iskola tervszerű munkáját és elgondolását a szeretet szépítő színeivel elnéző szülő előtt felfedni és a szülői ház sokszor tervszerűtlen, vagy ösztönös, esetleg vagy talán épen hibás alakító hatását semlegesíteni és mindazt a nemes készséget, amit a szülő jelent, a jellemnevelés nagyszerű munkájába tervszerűen beleépíteni.

A szülői szeretet a gyermekből a lehető legjobb, legszebb nevelési eredményt akarja kihozni. Ez az iskola célja is: A társadalom számára egyéni képességeinek legjavát hasznosítani. Amit testi, értelmi, erkölcsi, esztétikai és szellemi téren az egyén adottságait figyelembe véve legnagyobbat el lehet érni, az a két nevelő tényező végcélja: egyéni szempontból nézve a szülő részéről, és a közösség javára dolgozva az iskola részéről.

Ebben az eredőben találkozik a két nevelő akarat és ezért is kell

hogy mindkettő együtt tisztázza a célt és azonosítsa a célt elérő eszközöket.

Felmerült azonban a kérdés, mi jogon fordul utasítással, vagy tanáccsal a hivatásos nevelő a természetadta nevelőhöz és honnan veszi a felhatalmazást arra, hogy az iskola térközéből belépjen a szülői otthonba és ott beleszóljon abba, amit Isten a szülői szívbe a gyermek iránti kívánság képében beleoltott. Nem lehet-e a két feladatot egymásutániségbe hozni? Hiszen az iskola feladata nagyjában ott kezdődik, ahol a szülői ház már az első nevelési alapokat lerakta és az iskola már egy egész sereg kész lelki, szellemi, testi adottságot kap a gyermekben részben vagy egészben kifejlődve, amit az otthon fejlesztett ki az iskola segítségével nélkül.

Leszögezendő elsősorban az, hogy a nevelő nem kívánja a szülő szerepét átvágni. Nem óhajtja a szülő kötelességét magára venni. Nem pótolhatja ugyanis azokat a természetes és érzelmi erőket, amelyeket a vérség szentelt kapcsolata előre kijelöl és ad a nevelésben, amelyek az anyai és apai első alakítások, későbbi felügyelet és oktató tanács formájában harmatoznak az érintetlen, tehát fogékony gyermek lelkére. Nem óhajtja a hivatásos nevelő a szülő példaadó szerepét átvenni, hiszen a családi zárt élet minden rezdüllete oly mélyen vésődik a gyermek szívébe, elméjébe, hogy azokat kitörőhetetlen életerők gyanánt magával viszi az öregkor borulatáig mint a szépség, a jóság forrását, a folytatásban is alakító erőként ható tényezőket. A szülő mozdulata tovább él a gyermekben. A szülő gondolkodása, erkölcsi felfogása, élethivatás szeretete, gondja, bánata benne él a gyermek-lelek redőiben, és csak másodlagos tényező az, amit a későbbi alakító nevelőerők erre az alaprétegre ráraknak.

Másodlagos annyiban, hogy csak oly mértékben érvényesülnek szellemi, erkölcsi vonalon, amennyiben a szülői házból hozott alap-erőkkel azonosak. Mihelyt a két nevelő felfogása egymásól elfordul, vagy épen egymással szembekerül, akkor törés keletkezik. Sem egyik, sem másik vonal nem érvényesül teljes hangsúlybahozottságában, hanem a kettő ellentétének küzdelme között hanyódik a gyermek egész lelkivilága. S ha a gyermek rádöbben arra, hogy az otthon szellemi és erkölcsvilága, életformája a gyakorlatban más, mint az iskolakívánta lelki alkat, erkölcsi norma és jellemskála a becsület, az embert éltető és cselekvéseiben irányító eszmények iránt, könnyen hihető, hogy az erősebb hatású otthon alapstílusát fogja követni és ha lehet, élni.

A gyermekben levő erkölcsi erők, jellemet meghatározó erkölcsi képességek már nagyjában kifejlődnek akkor, amidőn a család feladatát szolgálja a hivatásos nevelő. Ha tehát nem akarjuk a gyermeket meghasonlottá, boldogtalanná, vagy vérmérséklettől függően az életkérdések közepette, amelyekre előbb vagy utóbb választ kell adni, határozatlanná tenni, akkor a nevelés két tényezőjének munkáját tudatosan kell azonosítani, egy nevezőre hozni, hogy a kettő teljes egyértékűsége minden egyes gyermekben a kívánt legjobb eredményt valósíthassa meg.

Szükséges és pótolhatatlan tehát az otthon alapvető és alakító hatása, amely vérségi kapcsolatok zárt egészében gyönyörűségeis örö-

möt eredeztet a szülő szívében, mikor látvánlátja, saját élő folytatását nemcsak testi alkatban, hajszinben, mozdulatban, hangban, hanem a szellem nyiladozásában, akarati megnyilvánulásban, indulatok és hajlamok hasonlóságában: mint azonos rózsát azonos hajtásában.

De szükséges az iskola nevelő tevékenysége is, amely az egyént a sajátos egyéni célok mellett a közösség javára is neveli és rendszerében az állami élet folytonosságába állítva, a nagy nemzeti közösség faji értékeit hasznosítja a közjó, az egyetemes javára. A család nyugalma az államrendszer keretei biztosítják. A családi életesmény, a jogok és kötelességek csak a biztonságot nyújtó államkeretek között virulhatnak és működhetnek zavartalanul. Az állami élet egyensúlyát a kiegyensúlyozott lelkű állampolgár biztosítja, aki ennek a lelki egyensúlynak alapját a családi otthonban, teljes kiéretttségét az iskolában kapja.

Ezért kell egy úton járni a családi és iskolai nevelésnek, ezért kell a nevelés céljaiban és eszközeiben azonosulni a szülőknek és a hivatásos nevelőknek és ezért kell a két fontos nevelő tényező között a megértés módjait időnként keresni és megtalálni. Mert az azonos mód és elv megvalósítása mindkét tényező részéről a gyermek lelki harmóniáját, eszmei, erkölcsi és testi fejlődésének zavartalan kivirulását biztosítja, viszont a széthúzó, vagy ellentétes nevelési elvek és hatások az egyénnek is, de a közösségnek is romlására vannak. Am az együttes munkához egyetértés kell: a célok közössége, az eszközök és módszerek megértő alkalmazása. Ezért tárjuk fel tapasztalatainkat, adjuk meg tanácsainkat és különböző társadalmi réteg nevelési módját az iskola tudományos rendszerességével közös nevezőre hozzuk, hogy a két, egymás kiegészítésére és támogatására rendelt és hivatott nevelési tényező együtt haladhasson és jó eredményt érhesen el.

Ha magunkévá tettük azt az igazságot, hogy a nevelés terén egyetértés és azonos elvű együttműködés nélkül eredményeket sem egyéni, sem közösségi szempontból egyikünk sem érhet el, akkor szívesen vesszük egymás felvilágosítását és a szakember tapasztalataiból levont következtetések gyakorlati értékesítését mindkét oldalon.

Az isteni kegyelem és emberszeretet legdrágább adománya a gyermek. Olthatatlan vágy és epedő szomjúság előzi meg világrajötte előtt, ismeretlen öröme és érzések tengere követi születése után. Isten drága ajándéka a jó ember jutalmazására és életgondjainak édesítésére. Új világosság a családi otthonba, melyből a boldogság olajmécsese áraszt derűt az élettársakra. Az élet nagy ajándékára azonban tudatosan kell előkészülni és következetesen kell vigyázni. Drágakő, amely a szülő kezében ragyogó értéké válhat. A szülő és társadalom éke, dísz, dicsősége, vagy értéktelen kavics, a társadalom terhe, szeme, a szülő büntetése és szégyene. Eötvös József gondolatai között olvassuk: a kisgyermek félig angyal, félig majom és hozzátesszi: mennyit kell ennek sülyednie és annak emelkednie, hogy ember lehessen belőle. Hogy ember, talpig kiegyensúlyozott, testi, lelki értékekkel kiművelt emberré váljék az a szülő és később a nevelő és szülő feladata.

Éppen ezért a szülőknek, mégpedig az atyának és anyának egyaránt már előzőleg tudatosan fel kell készülnie a nagy ajándék fogadására,

hogy az esetlegességet, a véletlent, a váratlant leküzdjék és biztos kézzel fogjanak a nevelés áhítatos feladatához. Nemcsak a gyermek gondozás élettani feltételeire gondolunk itt, amelyek szintén kellő gyakorlat, orvoshigiéniai szakismeretek megszerzését igénylik, hanem lélektani igényekre is, amelyeknek már a születés előtt is ható képességeknek kell lenniök, hogy a szülő az első életmozzanattól kezdve tudatosan gondoljon azokra a kötelességekre, amelyekkel gyermeke szellemi és lelki gondozásával kapcsolatban élnie kell. Nemcsak az anyának kell terveket szőnie a boldog terhesség idején a gyermek jövőndő sorsa, élete, fejlődése felől, de az atyának is komolyan mérlegelnie kell azokat a feladatokat, amelyek az újszülött szellemi, lelki, értelmi és érzelmi világának megindítása eléjük állít.

Nem feladatunk az átörököltető képességek fontosságáról szólni, amelyek többé-kevésbé nem irányíthatók, csak fejleszthetők vagy elhanyagolhatók, de gondolni kell a szülőnek a megszerzendő képességekre, amelyek első cseppjeit az anyatejjel szívják magukba a környező gondosság hatása alatt.

Ha tudatossá vált már az a gondosság, hogy a kisgyermek számára az étel minősége és adagolása sajátos figyelmet igényel, ha áhítatos szerepet őriz a gyermek egészséges álmát, talán kézenfekvő az is, hogy az első szellemi és lelki életmegnyilvánulásához is ilyen simogató melegengetés, gyengéd figyelem kell, hogy az anygal valóban anyagi lelkiülettel mosolyogjon vissza a féltő szülői szembe. Az önfegyelmelés, az indulatok lefékezése, a lelkierő szolgálata templommá avatja az otthont és tisztult tudatból fakadó nemesítő példa, az érzelmi és akarati nyilvánulásban lévő gyermeknél a leghatékonyabb alakító erő.

A tudatos rágondolás születés előtt és a tervszerű önfegyelmelés példa a gyermek értelmi, érzelmi nyiladozása pillanatától kezdve hat döntő módon a gyermek neveltségére. Természetes, hogy ez az alakító hatás nem pillanatnyi benyomások eredője, hanem következetes és állandó ráhatás, tehát következetesen azonos magatartás következménye. Hiszen a nevelés azonos és tudatos magatartás biztosítása állandó és következetes ráhatással, vagy ahogy egyszerűen mondják: szoktatással.

Minél haladottabb a gyermek testi fejlődése, annál fokozottabbnak kell lennie a tudatos szellemi és erkölcsi ráhatásnak. A szülőnek azt kell éreznie, hogy a fogamzás pillanatától gyermekének nemcsak fizikai létéért, egészségéért felelős, hanem értelmi és nevelési fejlődéséért is. Amilyen gonddal kell nap-nap mellett megadni testi táplálékát, őriznie álmát és ápolnia testi tisztaságát, ugyanolyan gonddal és felkészültséggel figyelnie és irányítani érteleme nyilatkozását, érdeklődését, és vezetni érzelmi, akarati és erkölcsi megnyilatkozásait és belecsepegtetni a vallás misztikus szépségeit. — A szellem és lélek a testtel együtt párhuzamosan fejlődik. Egyik a másik rovására nem nőhet az egyensúly megbomlása nélkül, de el sem hanyagolható káros következmények nélkül. A gondos szülő a szellemi és erkölcsi nevelést nem hárítja át az iskolára, nem halasztja későbbi időszakra, hanem vállalja azt a nemes örömet, hogy szelleme és lelke örökösévé avatja gyermekét már akkor, amidőn az teljesen és maradéktalanul az övé.

Az értelem, a tudat jelentkezésétől kezdve a gondos szülő az

értelmet, a tudatot olyan ismeret-elemekkel telíti, amelyek a jónak, szépnek, igaznak alapértékeit ágyazzák a kicsi gyermeki lélekbe. A szó, a példa, a környezet, szebb életre nevelés ragyogását sugározza a gyermek körül, amelyből a gyermek belső világa kiépül.

A gondos szülő, aki fontosnak tartja gyermeke értelmi fejlődésének irányítását, erkölcsi világának őrzését és kiépítését, akaratának a jövőre nehezebb feladatokra való edzését, tudatosan vezeti a gyermek értelmi érdeklődési körének kielégítését, sok-sok kérdésének tudatos megfejtését és nem meseálmok bódulatával ringatja a valótlanságok világába, hanem az igazságok felfedésével vezeti a gyakorlati életbe. Az ilyen szülőnek van türelme kielégíteni mindig okosan, az igaznak megfelelően a gyermek érdeklődési vágyát, hogy egy részt, amit a gyermek rajta keresztül megismer, az valóban hasznos ismeretérték legyen, másrészt a gyermeknek a szülőbe vetett tekintélyhitét meg ne ingassa, érdeklődésének hevét el ne sorvassza és ezzel ismeretvágyát le ne lohassza. A szülőnek mindig kell a kellő önfelegyelemmel gyermeke szellemi érdeklődését irányítani, mert a játékos társalgás útján fejlesztett értelmi éberség a gyermek jövőre szellemi frissességét biztosítja.

Ha a szülő türelmetlen, ha a feltolult kérdések előtt megtorpan, vagy kielégítő feleletet nem ad, a gyermek érdeklődése megszűnik, vagy más irányba terelődik, a szülő elveszti befolyását a gyermek későbbi irányítására, mert a bizalom, a hit meginog a gyermekben, aminek következménye lesz a szülő és gyermek egymástól való eltávolodása. — A gyermek értelmi fejlődésével foglalkozók, akik a gyermek tudat- és ismeretkincsét lemérték, állapították meg azt, hogy a gyermek két éves koráig csak érdeklődési körének rendszeres kielégítésével és nem rendszeres oktatással több ismeretet szerez, mint utána következő életének egész folyamán. Mennyire fontos tehát a gyermek értelmi fejlődésének szempontjából, ha ebben a kíváncsiság sarkalta korban olyan szülő irányítja a gyermek szellemét, aki arra tudatosan készül épen gyermeke szellemi életének megőrzése végett.

Az értelem fejlődésének tudatos irányításával kapcsolatos a gyermek erkölcsi világának kiépítése is. A jónak a rosszról való megkülönböztetése, az illő, nemes, a felemelő külső és belső magatartásra való tudatos nevelés, a lelkiismeret intő szavának meghallása a kicsi lélekben, a jóra, a szépre való önkéntes hajlam az ellenkezőjétől való tudatos elfordulás, a felettünk levő világrend Alkotójára való figyelem, a vallás misztériumának az ima áhítatos szavain át való megérezése ezen a fokon az alapozó munka. A legnemesebb virágok gyenge kézzel való plántálása ez a gyermeki fogékony lélekbe, a szeretet, a meggyőződés és élő gyakorlati példa által. A szülői nevelés talán ezen a téren végzi a legszebb alakító munkát és épen ezért itt kell a leggondosabb módon eljárnia. Valljuk és hisszük, hogy a férfi erkölcsi felfogása, vallási alapja és meggyőződése olyan értékű és mértékű, amilyent a családi otthonból hozott magával; Az erkölcsi nevelés eredménye jórészt kialakul akkor, amidőn a gyermeket a szülő kezéből a hívásos nevelő átveszi. Az utóbbi tudatosíthatja, fokozhatja, vagy korlátok közé szoríthatja, de lényegében meg nem változtathatja.

A gyengéd és gondos szülői szeretet rajta van gyermeke minden

megnyilatkozásán s ugyanugy az ellenkezője is. Ahol a szenvedélyek, indulatok korlátlanul megnyilatkozhatnak, ahol az ima magábaszálló szózata nem csendül fel az otthon szentélyében, ahol a példa a szóval ellenkezőt mutat a gyermek előtt nap-nap mellett, ott hasadék áll be a gyermek lelkében és az esetleges intő szó helyett is csak a romboló cselekedet sodrába jut a fejlődő jellem. Mert a gyermek érzékeny felvevő-lemez: mindent lát, megfigyel, megjegyez és utánoz. Ha a szülői felelősség nem terjed odáig, hogy gyermekét a saját rontó példájától megóvjá, akkor ne csodálkozzék, ha engedelmességet, jellemet, helyes cselekvést kívánó akarata megtörik a gyermek ellenkező magatartásán. Egyedül magát okolhatja a nevelés sikertelensége miatt. Ezért kell a szülőnek a nevelés nagy feladatára tudatosan előkészülnie és magát lélekben is a fenséges jövevény fogadására méltóvá tennie.

Am az erkölcsi nevelés nagy sulya nem zárja ki azt, hogy a gyermeket már eleve az élet komoly küzdelmeire elő ne készítsük; hogy lássa az élet terhet, komoly feladatait, fárasztó gondját, hogy ne tapasztalja azt, hogy erős akarat, komoly munka ad nyugodt életet, hogy az élet önmegtartóztatást, lemondást kíván, hogy a gyermek akaratát éppen a kicsi lemondások hősie elviselése edzi a nagy megpróbáltatások felé.

Ami a mesevilág mákonyával nem szabad elaltatni a gyermek valóságos-érzékét, éppen úgy a kicsiny önző vágyak és önkényes akarások áldozatos kielégítésével káros és veszedelmes elszoktatni az önzés leigázásától, az akaratpróbától, az önfegyelmzés kezdő iskolájától. A gyermeki boldog élet érzélgős jelszavával nem szabad az akaratpróbát a későbbi életre hagyni, mert akkor már nincs és nem lesz erő a megpróbáltatások elviselésére. A sok ifjúkori hajótörésnek éppen a gyermekkori kicsi lemondások, akarat-edzés hiánya az oka, mert a gyermek nem tanult meg a komoly következményekkel szembenézni.

Am lássa a gyermek az élet komoly arcát is a szülők gondterhes arcadóiban, a létért való harc súlyát, a kenyérgondot, de úgy, hogy az erkölcsi világrendben való hite meg ne rendüljön, a jóság diadalában higgyn és Istenjóság kezébe símuló akarattal vállalja az emberi sorsot. Ezt azonban csak a szülő tudatos magatartásán és szíve-lelke rezdülésén fogja átérteni és magáévá tenni.

Az értelmi, erkölcsi és akarat nevelés elemeit és gyakorlati példákat így adja meg a gondos szülő akkor, amidőn még az a szülői otthon sajátos és egyedüli tulajdona, amikor a családi otthon harmonikus egésze őrzi, amikor a környezet békéje, nyugalmas csendje, a szülő tudatos keze vezeti a gyermeket az élet kapuja felé. Így képzelte ezt a hivatást a nevelő és így óhajtja átvinni a gyermeket a szülő kezéből akkor, amidőn az otthon kapuja kitárul és a szülő a gyermek jövőre szellem-erkölcsi nevelését bizalommal a hivatásos nevelőre: az iskolára bizza. Az ily módon értelmi, erkölcsi és akarat alappal bíró gyermekek közös nevelése éppen ezeken az alapokon valósítható meg. A ráépítés csak akkor eredményes, ha az alap szilárd, ha az otthon becsülettel elvégezte a maga feladatát. Ezért szükséges a szülői nevelés alapkérdéseinél az otthoni és az iskolai nevelést megelőző nevelés szükségességére és fontosságára rámutatni; valamint felfedni azt is,

hogy milyen otthoni nevelés mellett remélhető az iskola nevelő-oktató munkájának sikere.

Az iskola ugyanis berendezésénél fogva nem az otthon egyéni nevelését folytatja. Csoportos osztálybeosztásánál fogva erre nem is képes. A hivatásos nevelő foglalkozik ugyan tanítványa egyéni hajlamával, sajátos készségével, de a társadalmi feladatok megvalósításánál csoportok azonos irányú magatartását célozza, tehát egyforma magatartást kíván tanítványaitól pozitív és negatív irányban egyaránt.

Ha tehát a szülői otthon az általános szellemi érdeklődés útját megindította, az örökérvényű erkölcsi igazságok magvát elvetette, a jó és rossz iránti fogékonyságot megéreztetette, a célra való törekvés akarati elemét kinevelte, arra a hivatásos nevelő biztossággal építhet s a továbbiakban a szükséges egységes alapfelületet kimunkálhatja.

Éppen ezért van szükség arra, hogy a szülő tudatosan készítse elő gyermekét a jövőendő kívánalmainak alkalmasságára, viszont a nevelő keresse a megértést a szülővel az iskolai életet megelőző, majd azt követő korszakban az együttműködés biztosítására.

Könnyen elképzelhető ugyanis, hogy az előbbieken vázolt módon felnevelt gyermek az iskolába lépve mintapéldája lesz a közösségi életre alkalmas alanynak és olyan szellemi és lelki adottságokkal lép az iskolába, hogy azok továbbfejlesztése gyönyörűsége a nevelőnek és büszke öröme a szülőnek.

Érdeklődési körében tudatosan fejlesztett gyermek az iskolában most már szakszerű irányítás mellett a tudás kincsét könnyedén dolgozza fel, mert értelme megszokta a szellemi munkát, értelme hajlékony és az ismeret, éppen mert világosan értett lesz előtte, örömet és érdeklődést kelt benne s az oktató szívesen foglalkozik is vele. Viszont az érdeklődésben ki nem elégített gyermek szellemi mozgékony-sága eltompul, a megértés nehéz, az érdeklődés közönyös, a munka fáradságos s mind a tanulóban, mind a tanítóban kedvetlenséget ébreszt, — s az eredménytelen, a sikertelen próbálkozás után jön a kikerülhetetlen lemaradás. — Ugyanez állapítható meg erkölcsi és érzelmi vonalon is. A jó és nemes iránt fogékonysággal bíró gyermek az iskolai közösség rendjébe hamarabb illeszkedik bele, mint a fegyelemre nem szoktatott. Aki az otthon levegőjéből szívta magába az emberjóságot, a megértést, a szépség hódolatát, a szív áhítatát, az Isten-szeretet, az élet megbecsülését, az élet ajándékának szolgálatát: az az iskolában csak fokozhatja az otthon erkölcsi életét és hasznos tagja lesz a közösségnek. Aki megtanulta az önfegyelem fokozatait, az az iskolában is idomul ahhoz az életrendhez, amely a közjónak alapját egyengeti. Viszont érthető az is, hogy mindezeknek hiányában lévő, vagy egyik-másik vonatkozásban fogyatékosan nevelt ifjú az iskolai élettel kerül összeütközésbe és nehéz sorsban szenved végig a közösségre való képesség hiányait, amelyekre a családi otthon nem készítette elő.

Végző eredményben tehát a szülő nevelőfeladata súlyos felelősség, amely az iskolai életet megelőzően hárul a szülőre a gyermek minden irányú készségének arányos fejlesztésével, amely csak akkor eredményes, ha az a jövő közösségi, szellemi és erkölcsi értékek és lelki-erők kifejlesztését is célozza. Ebben pedig egy uton kell haladnia

a hivatásos nevelő feladataival amely meg épen az egyetemes emberi, szellemi és lelki kincsek figyelmebevételével a nemzet egész jövőendő feladataira való előkészítést ír elő. Ezért kell egymást meghallgatniok és egymás tapasztalatait, tanácsát, közös akarattal a gyermek javára hasznosítaniok eljárásuk folyamán.

Azzal azonban, hogy a szülő elvégezte kötelességét a családi otthonban és gyermeke fenti előkészítéséről legjobb tudása szerint gondoskodott, átadta a hivatásos nevelőnek: az iskolának, nevelő tevékenysége, feladata nem merült ki és nem zárult le. A nevelő nem nélkülözheti a szülő támogatását, aminthogy a fejlődés magasabb szintjén a szülő sem a nevelőt.

Nem lehet közömbös a szülő előtt ugyanis az, hogy a gyermek szellemi fejlődése milyen irányt vesz az iskolai élet folyamán, milyen ismeretekkel telíti meg szellemét, s hogy a fejlődés irányában milyen ismeretanyag az, amit az iskola ad a gyermeknek életre szóló útra valóul.

Még kevésbé lehet közömbös a szülőre nézve az, hogy az iskolán és családon kívül milyen szellemi hatások alá kerül a jórészt önállóan sodó gyermek, mik az olvasmányai, mik a szórakozásai, kik és milyenek a barátai, minők azok a szellemi hatások, amelyek évek folyamán változtatják egymást serdülő és ifjú korában.

Hasonlóképp fontos annak ismerete is a szülőre nézve, hogy a melengetett szeretettel nevelt gyermek erkölcsi légköre megmarad-e olyan hibátlanak, kristályosan tisztának, mint azt a családi otthon kiérlelte, vagy nincs-e valami káros hatás, amely rontja, közömbösíti vagy ellenkező irányban hajtja a forrás lázába jutott gyermeki lelket. Talán még a szellemi ráhatások ellenőrzésénél is fontosabb az erkölcsi hatások ellenőrzése és óvatos kézzel való közömbösítése, a barátok helyes megválogatásával, a szórakozások és olvasmányok kijelölésével, mert épen ez a kor az, amely minden káros hatásra fogékony, amelyet idejében kell ellenőrizni és irányítani.

Ez kifejezetten a szülő és az iskola közös feladata. Egyik a másik nélkül nem végezheti el s így kölcsönösen egymásra utaltak.

Az iskola megszabott életrendjével külső és belső összeszedettséget, önfegyelmet kíván. Társadalmi rendjében a jót, az érdemest, a kiválót emeli ki és jutalmazza származásra való tekintet nélkül. A rendbontó, a fegyelmezetlen, a hanyag megérdemelt hátrányba részesül, s az iskola társadalmában az igazság, a jogrend érvényesül. Így az otthon erkölcsi és nevelési elveinek következetes folytatója és megnyugtató, felemelő megvalósítója. Tanítási anyagában, élettörvényében, történeti igazágaiban az emberiséget életető örök felemelő eszmék vallója, hirdetője és átültetője. Minden tantárgy az eszmékben való gyökeres hitet gyökereztetni a tanítvány lelkébe. A világtörténeti korok változásában a jó felé való törekvés csendül ki életre szóló, gyakorlati tanulságként a gyermek felé. Egyének, társadalmak, osztályok, nemzedékek csak az örök értékek birtokában élnek túl a világkatasztrófákat és mentik át életüket becsületükkel együtt. A történelem azokat a személyeket és nemzeteket őrzi meg

példakép gyanánt, akik hűek maradnak az eszményekhez és a hit, az igazság hőseiként élnek a népek tudatában, akik az emberi műveltség előbbre vitték és akik jobbra, nemesebbé tették a világot.

Az iskola ismeretanyagában igazolja az egyén értékeinek kiemelését a termelő és fejlesztő akarat uralmát a nyers anyag felett, a szellem diadalát a világban rejlő erők felett. Az én megbecsülése, aki maga munkálta ki az őskor káoszából a mai sokszerű világrend áttekinthetetlen civilizációját az akarat, a fejlődési vagy és az önmegtartóztató szellem segítségével.

Az iskola, ime továbbépíti az otthonadta szellemi és erkölcsi világképet, a megindított szellemi folyamatot, lelki éberséget és így tökéletesíti, rendszeresíti és a közjó szolgálatába állítja mindazt, amit az otthon kezdeti indítékul a gyermeknek megadott.

Az iskola átveszi ugyan a gyermeket, csiszolja, erősíti a szellemi és lelki értékeket, de egyedül nem biztosíthatja az eredményt.

A szülőnek részt kell vennie a nevelés munkájában a gyermek önállóságig, szárnyra bocsátásáig, nemcsak passzive azzal, hogy átengedi a gyermeket a hivatott nevelőnek s nemcsak azzal, hogy a hivatott nevelő hatását nem ellensúlyozza, vagy rontja, hanem aktíve: azaz az iskola nevelőtevékenységét erősíti, alátámasztja.

Nem szűnik meg tehát a lelki és szellemi éberségre való kötelezettség a szülő részéről az iskola munkájának kezdetével. Az iskola ható tevékenysége mellett is kötelezőek a szülőkre nézve és pedig fokozottabb mértékben, mert a gyermek megfigyelőképessége mellett már a bíráló, összehasonlító érzéke is kifejlődik és nem szabad az eszményekben csalódnia, vagy azzal a téves felfogással átnézni felettük, hogy azok csak a gyermekre és nem a felnőttekre kötelezőek. Ha a szülő elhanyagolja vallási kötelmeit, ha szabadjára engedi szenvedélyét, akkor a gyermeke sem lesz meggyőződve arról, hogy neki hasonló helyzetben jobbnak, fegyelmezetebbnek, önmegtartóztatóbbnak kell lennie, mint szülőjének.

Ha a szülő nem érdeklődik gyermeke tanulmányi eredménye iránt, ha szellemi értékek megszerzése iránt küzdelmében nem áll segítőleg gyermeke mellett, kettős a teher és félszeres az öröm a gyermeknél minden verejtékkel kiharcolt eredménynél.

A szülő azonban nemcsak passzive vonhatja ki magát a nevelés kötelező munkája alól, hanem negative is azzal, hogy az iskola nevelő és oktató hatását szándékkal rombolja.

Hogy az iskolának milyen magasztosak és messzehatóak a nevelési oktató célkitűzései azt minden iskolafaj Rendtartása és Tanterve világosan kifejti. Mégis hány esetben történik meg a szülő részéről, hogy az iskola ellen nyilatkozik saját gyermeke előtt, hogy akár a saját, akár gyermeke mulasztását, fogvatkozását mentse. Az egyik a nyelvek tanítását kárhooztatja, a másiknak a számtan felesleges, az egyiknél a gyermeknek a rajzhoz, vagy énekhez nincs tehetsége, a másiknál az antik történelmet látják kiselejtezhető tantárgynak. Az egyik gyermekét az emléző tanulástól akarja mentesíteni, a másik a helyesírás aprólékossága ellen kel ki. Az egyik a latint tartja elavultnak, a másik az egész iskolarendszert hibáztatja, és vagy a vizsgáztatás rendszere ellen emel súlyos kifogást, főként, hogy gyermeke

előtt tekintélyét megőrizze, — saját gyermeke előtt fejtí ki újszerű és újító pedagógiai nézetét, főként akkor, amidőn gyermekével az elhanyagolt szellemi ránevelés következtében az iskola boldogulni nem tud és a felelősséget könnyűszerrel az iskolára hárítja.

Hogy ily esetben mennyire nő a gyermek szorgalma, tanulási kedve, az iskola tisztelete, elképzelhető, hiszen anyja, apja ítélték a bűnös iskola felett. Kellemesen irányadó előtte. A tárgyi bírálatnál rombolóbb hatású a személyi bírálat: a tanár erkölcsi tekintélyének a lerontása. Az még csak feltűnést sem kelt, ha a szülő magáévá teszi a gyermek mentségét: hogy a tanár üldözi, igazságtalan, elfogult a gyermekkel szemben, ezért nem boldogul, de súlyosabb vigasztalás is esik a szülő részéről a gyermek javára, amidőn a tanárról a tudatlanság, a hozzá nem értés ítélete hangzik el, vagy erkölcsi élete, származása vétetik nagyító vizsgálat alá.

Hogy így a tanuló nem lesz szorgalmasabb, sem pedig tekintélytisztelőbb, az érthető, főként ha a szülő még társadalmi tekintély is és így módja van az iskolával szemben befolyásolását más úton érvényesíteni.

Több mint 30 éves tanári tapasztalatból állíthatom, hogy még szülő nem panaszkodott előttem az iskola ellen azért, mert keveset tanít, vagy mert nagyon enyhén ítélt a tanulóval szemben, vagy aki azt kérte volna, hogy fokozzák a tanítási anyag mennyiségét és erősebb fegyelemre fogjuk gyermekét, s nem akadt olyan szülő, aki gyermeke foglalkozását belátva azt kívánta volna, hogy akár szellemi, akár fegyelmi szempontból marasztaljuk el.

Viszont közismert az a szálló íge; ha a gyerek az iskolában boldogult, az a szülő érdeme, ha nem, az iskola az oka.

Természetes, hogy az ilyen negatív irányú működés az iskola munkájával kapcsolatban nem lehet hasznos sem a két tényező összedolgozásának biztosítására, sem pedig a gyermek képességeinek kipalléroztatására; pedig eddigelé csak a szülői nevelés azon vonalát vettük szemügyre, amely az iskola és otthon harmonikus együttműködését célozza, a szülő és nevelő együttes, megértő munkájának szükségét. Vannak azonban a serdülő és ifjúkor nevelésének olyan területei is, ahol nemcsak a megértő támogatás igényeltetik a szülő részéről, hanem a tevékeny cselekvés és gond, a felelősségtudattól áthatott vezetés és ellenőrzés, — ahova az iskola el nem ér, vagy aminek elvégzését az iskola egyedül nem teheti meg.

Az iskola a tantervi ismeretanyagon felül általános irányt szab a tanuló szellemi tápláléka minősége tekintetében. Az egyéni hajlamok iránt kellő megértéssel van, s megadja az önképzés irányához az útbaigazítást. Az iskola is ad olvasmányanyagot, hiszen külön országos bizottság vigyázza az iskolai könyvtárak anyagát és selejtezi ki az oda nem való, korai mérget, amely elégetné a fejlődő szellemcsirát, a lélekpalántát. Ám azt, hogy a tanuló otthon milyen szellemi méreg hatása alá került, és ezt milyen forrásból merítette, azt ellenőrizni és ellensúlyozni nem tudja. Ez csak az otthon gondos ellenőrzése, a szülőnek a gyermek szellemi foglalkozása iránt való állandó érdeklődése útján oldható meg. Ha a gyermek megőrizte bizalmát szülei iránt, ha megszokta, hogy minden szellemi és értelmi

problémáját bizalmasan feltárja atyja és anyja előtt, ha az atya mint jóbarát megtárgyalta fiával felmerült kérdéseit, akkor nem fordulhat elő olyan eset, ami a jelen tanévben is megdöbbenetett a pedagógusokat: hogy egy Horthy ösztöndíjas, jelesrendű, tiszta magyar származású VIII. oszt. gimnáziumi tanulót kommunista szövetkezésben való részesség miatt a csendőrség letartóztatott.

Nemcsak politikai vonalon táplálkozhat a tanuló emészthetetlen, tehát rontást eredményező olvasmánnyal, hanem az erkölcsi vonalon is, ami még hamarabb forrázza le a lélek üdeségét, mint a politikai divatok világboldogító elméletei. Ma már a censura az irodalmat is megrostálja a nemzeti lelkiület és erkölcs szűrőjén, mégis sok olyan nyomtatvány akad a tanuló kezébe, amely helyrehozhatatlan károkat okozhat a tanuló lelki épületén. Itt a résenállás feladata az otthoné. Az iskolában nincs módja a tanulónak ilyenhez jutni, vagy azzal foglalkozni, mert a felfedezés vagy elkobzás veszélye fenyegeti. A tömegfegyelem is, az osztályítélet súlya is feléje fordulna, tehát az otthon csendjében itatódik át az ismeretlen édes méreggel, amely bénítja a szellem frissességét és a lélek ártatlan derűjét. Egy-egy szellemi nagytakarítás a gyermek ideológiájában, vagy éppen könyvespolcán, éppen úgy hasznos ellenőrzés a szülő részéről, mint egy-egy barátságos eszmecsere a forrásban levő gyermeklélek nagy kérdései körül.

A tanuló iskolán kívüli szellemi tápszereinek ellenőrzésén kívül a szülői gondosság feladata a gyermek távolabbi környezetének, barátainak megrostálása: kicsinél és nagyobbánál egyaránt. A könnyelmű, kötelességmulasztó barát ép olyan veszélyes a serdülő korban, mint kétes helyek és személyekkel való érintkezés a felnőtt korban. Egyik is, másik is az erkölcsi és szellemi romlást rejti magában. A gondtalan játék kicsiny korban ép úgy gyengíti a kötelesség és lelkiismeret óvó szavát, mint a diáktanyák cigarettafüstje, a korai alkoholfogyasztás mámorja, vagy éppen a felnőttek szerepének vállalása a gyermek idő előtti nagykorúsításával oly módon, hogy társadalomboldogító kérdésekbe avatják őket. Az ifjúság tüzes feje gyakran ragadtatta el magát a meggondolatlan tettek felé, melyek túlesnek feladatán és sokszor maguk romlását okozzák anélkül, hogy bármiként használnának a tévesen értelmezett eszméknek. Nemzetiségi ifjúságunknál látjuk ezt ma erősen kifejlődve és hazafias felbuzdulásból feláldozzák magukat akár partizánnak, akár kommunistának, akár idegen hadsereg kötelékébe lépnek, megtagadva szülőt és otthont.

De gondos figyelem illesse a szülők részéről a két nemű ifjúság érintkezését is. Mert amilyen csiszoló és nevelő az illő formák és felügyelet melletti találkozás, épúgy romboló a vak ösztönhajtotta találkozás, a felügyelet és ellenőrzés nélküli séták, a színes világítású tánchelyiségek, amelyek nemcsak a képzeletet hozzák működésbe, de a szenvedélyeket is felkorbácsolják. Okos szülő megelőzi a bajt, nehogy a megtörtént romlásokon későn kelljen hasztalan sírálni.

A szülő itt az első számú őrszem a gyermeke szellemi és erkölcsi figyelő állomásán, hiszen nap-nap mellett látja, figyelni arca mozdulatát, szeme tisztaságát, nyugodt, vagy nyugtalan álmát. A szülői szív a legérzékenyebb rengésmérő, s kell, hogy először vegye észre azokat

az elváltozásokat, amelyek gyermeke énjében végbemennek. Az iskola, sajnos ezeknek a bajt okozó titkoknak csak akkor jön nyomára, amikor már késő, amikor a súlyos és fájdalmas operációra van szükség. Ez azonban nem növeli a bizalmat az iskolával szemben, csak fokozza a tanuló eltávolodását, mert nem javító, hanem elrettentő példát lát a közösségre veszélyes gyermek iskolai eltávolításában. A szülő azonban ott van a gyermek mellett mint jóbarát, aki ha kell megért, vagy megbocsájt, gyógyít és mentetet, visszavezeti a helyes útra nagyobb zökkenő nélkül, ha gyermeke egyéniségét kezében tartja. Elfoglalt szülő erre nem képes. A szeretetből hibát szépítő, mindent jónak látó szülő gyógyító balzsam helyett olajat önt a könnyen gyuló tüzre és lángbaborítja az alvó zsarátnokot. A gyermek vesztébe rohan a szülő vádlójaként és önmaga büntetéseként.

Az olvasmány, a társaság ellenőrzése mellett komoly szülői feladat a gyermek nemes szórakozásának irányítása is. Itt is az iskolán kívüli szórakozást gondoljuk. Amit az iskola egyesületeiben nyújt, az gondosan megválogatott, nevelő értékű mindkét nembeli ifjúság részére. Az iskola gondosan ügyel arra, hogy a gyermek a maga világában maradjon és éledező hajlamait a szép, az igaz és a jó jármába fogja önmaga szórakozására és az emberiség hasznára. Minden iskolai életmozzanat, valami magasabb, fenkölt gondolat szolgáltatást célozza felelős és hivatott vezetők mellett.

Ha azonban azokat a szórakozásokat említjük, amelyek az előbbiek hatósugarán kívül esnek, ahová a nevelő figyelő szeme, simogató keze nem ér el, ahol a szülőnek kell segítőként bekapcsolódnia és a szabadidőt egészséges, üdítő szórakozásra irányítani. A napi séta helye és ideje ép úgy idetartozik, mint a szórakozóhelyek: színház és mozi, amelyek helyes irányítása lehet eredményes és építő, de lehet rontó és pusztító is.

Az utca püsztitő hatása elől nem vonhatjuk el a gyereket, mert az élet nem eresztheti le sorompóját a gyermek előtt, de tudatosan ne élje a gyermek az utca életét. Azt tudja a gyermek, hogy van rossz, van bűn, van nemtelen tett az életben. Tudja és elítéli. Láttára megborzad és kerüli. De, hogyha az utca a rosszat, a nemtelent, a bűnt helyesnek, jónak, kellemesnek mutatja s erre a fonákságra a felnőtt a gyermeket nem figyelmezteti, sőt beleviszi, akkor az erkölcsi érzék, a lelkiismeret megzavarodik és az utca valóban öl. Kiöli a szemérmet, a szép és nemes lélek kultuszát és helyébe az ösztönt állítja, főként akkor, ha azt látja, hogy a felnőtt mindezen nemcsak nem botránkozik meg, de a rossz példa épen a felnőttektől indul ki. A természet Istentől rendelt szépségével egy napsugaras délután többet épít a gyermek lelkében, mint az emberi civilizáció minden mesterkelt eszközével, az utca ragyogó hírverésével és mesterkelt neonfényével.

A szórakozóhelyek közül a mozi ma a legerősebb vonzó hatása a felnőttekre és ifjúságra egyaránt. Az iskolai ellenőrzés nehéz. Elsőtétített utca, elsőtétített nézőtér. Szinte zavartalanul szívja magába a bódító mérget, ha arra alkalom és hajlama van. A segítség a szülő örökös szemében van, hisz neki kell elsősorban rettennie gyermeke szellemi frissességén, lelke töretlenségén. Inkább együtt mennek egy-egy értékes darab megsemmisítésére és okos szülői tapasztalat szavával

világosítja fel a darab tendenciájáról és emeli ki a művészi értéket, vagy az emberi gyengeséget.

Ifjúságunk ma komoly iskolán megy át. Az otthon, az élet, az iskola egyaránt a nagy idők és nagy teljesítmények jegyében él. A gyermek benne él a lüktető fordulatokban és a nagy tanulságokhoz méltó erőfeszítést mutat. Az értelmi és cselekvési horoszkóp megnyugtató helyzetképet ad. Magyar ifjúságunk mindkét nemből megállja a próbát, kellő erkölcsi és szellemi értékről ad bizonyosságot. De ez nem jelenti azt, hogy magára hagyható és vezetés nélkül is értékes lélekkel lép szülői örökébe. És nem jelenti azt, hogy éber figyelésre és vezetésre nem szorul. Megnyugtathat az, hogy veszedelmes tömegbajok nincsenek, hogy a komoly idők komoly teljesítményt eredményeznek. Mégis egyéni és közösségi szempontból feladatunkat mérlegre kell tennünk és nevelő jóakarattal egyesülnünk.

A komoly időkben még nagyobb szeretettel kell védenünk a friss hajtásokat és megkeresnünk a védelem módozatait.

A fentiekben két alapigazságot óhajtottunk tőlünk telhetőleg megállapítani: elsőben a szülő nevelő feladatát a családban az értelmi, erkölcsi és akaratnevelés terén, másodsorban a szülő nevelő feladatának szükségességét az iskolai nevelő oktatással párhuzamosan és azzal egyetértőleg. Ezért a célért érdemes áldozatot hozni, hogy szebbé tegyük a jövőt, hogy jobbá tegyük az utánunk jövőket, hogy emberesebb embert és magyarabb magyart neveljünk a közösség javára, hogy méltók legyünk hivatásunkhoz. Ezért a célért kell összefogni a két nevelő tényezőnek és egymást megkeresni, hogy közös akaratot oltunk az alanyba a nemes szemet és nyessük a vad hajtást. Ezért megy a szülő elébe tapasztalatával és tudásával a nevelő és ezért kell hogy a szülő is keresse az elfogulatlan nevelő tanácsát.

Ezért nyitja meg az iskola kapuit nemcsak a gyermek, hanem a szülő előtt is, hogy bizalmas beszélgetés között megállapítsák a gyermek szellemi és lelki természetrajzát és azonos eljárásban állapodjanak meg az alakítás módozataiban. Ezért tart az iskola szülői értekezleteket, hogy egyenként és egészében bemutassa a szülőnek az iskola nevelő eljárását és megértő támogatására hívja a szülőt. S végül ezért tartja a szülők iskoláját, hogy végigvezesse a nevelés minden részletágazatán, hasznos tanácsot adjon a szülőnek, felvilágosítsa és meggyőzze arról, hogy az iskola szakszerűen és módszeresen látja a nevelés minden részletét és a szülő nyugton bízhatja magát a mester irányítására.

Isten legdrágább ajándéka a gyermek. Az élet legragyogóbb ékszere, amint a jóra, szépre való képességekkel belekacag a csillogó fénybe, a virágillatos tavaszba, a szülői szempárba, ahogy visszanevet minden rámosolygó jóakarátú emberre. Nincs a hatalmas természetnek még egy alkotása, amelyben annyi szépség, annyi biztató jövődől volna beléteremtve, mint a gyermekbe. A legszegényebbnek éppen olyan drága és féltett kincs, mint a leggazdagabbnak, az öröm forrása, a munka hajtóereje, a kötelesség nemes áramainak megindítója. Számátalan alig elemezhető lelki folyamat forrása, amely mind felemeli és nemesíti az embert. Magasztosabb és felemelőbb nemes örömöknek nincs buzgóbb forrása, nincs fenköltebb hivatása, mint Isten eme

drága ajándékának szépségben való megtartása és a tökéletesedés útján való vezetése.

Szép és nagyszerű dolog a természet erőit igába vonni, a holt anyagot az ember szolgálatába állítani, uralkodni a szeleken és tengereken, bejárni a szédítő magasságokba és lemenni a föld méhébe s onnét, amitt a nyers anyag adhat, azt az emberiség javára fordítani, de ennél sokkal szebb és hathatósabb mindezeket a természeti erőket használó és igábvonó embert vezetni és nevelni, fejleszteni és tökéletesíteni és átadni neki mindazokat a szellemi és lelki értékeket, amelyekkel uralkodhat a világ felett és az embert, a teremtés koronáját a koronához illő tudással, értelemmel, bölcseséggel, lelki alkattal felruházni és még felemelőbb, magasztosabb, lelkünk kincsét, szellemiségünk tartalmát átadni az utódnak és ezzel halhatatlanul rezgő és ható molekulaként élni a teremtés nagy mindenségében.

Ezt teszi a nevelő, a szülő és ebben van jutalma, gyönyörűsége, hivatásának nagyszerűsége. Ahogy a vérsejtek évszázadokon át öröklődnek és továbbviszik az ősi fiziológiai alkatát, szín- és formaságait, úgy a nevelő szellemisége tovább él századok eszméiben, értelmiségében, erkölcsrendszerében és hat még akkor is, midőn a nevelőnek nevét elmossa az idő s porhüvelyét régen felszívtá magába az anya természet. Az anyag elpusztulhat, de a nevelő eszméje tovább él a jövő nemzedék minden szellemi és lelki rezdülésében. Ezért érdemes élni és nevelőnek lenni.

Joggal mondhatjuk Beöthy Zsolttal: Szerettek az istenek, azért nevelővé tettek.

BALOGH ANYOS.

Tanári hivatás.

Vallomás és keresztmetszet.

Bizonyos idő óta gyakran hallhatunk szókimondó fiatal tanárjelöltek ajkairól olyan nyilatkozatokat vagy elejtett szavakat, melyek a tanári hivatás áldozatait emlegetik, vagy épen a tanári pálya alsóbb rendűségéről szólnak. Nevelésügyi folyóirat hasábjain, magunk között őszintén megvalljuk, hogy mai körülményeink között csakugyan bizonyos áldozatvállalást, vagy — ha szeretjük a patetikus szavakat, — mártiromságot jelent tanárnak lenni a középiskolában. Ennek három okát érdemes megemlíteni. Az egyik az, hogy a tanári pályát a társadalom nem becsüli érdeme szerint, vagy éppenséggel lenézi a tanárokat, mert tanárok. A másik az, hogy a középiskolához hű tanárnak természetszerűen le kell mondania az érvényesülésről, a «karrier» csábításáról. És végül: az egyetemen tudósnak induló, ki képzett tanár kénytelen önmegtagadóan «le szállani» a tanulóifjúság színvonalára.

Babits «Halálfiái» című regényében van egy jelenet, amely a kisvárosi és megyei urak mulatozását írja le a város legjobb éttermeiben. A hosszú törzsasztal körül szigorú társadalmi rend szerint ülnek az urak, ahogy a helybeli ranglétrán mindenki tudja a maga